

Minősített Tehetséggondozó Műhelyek III. Országos Találkozója, 2021. december 7-9.

A szülők szerepe a tehetség kibontakozásában

Dr. habil Révész György Ph.D,
PTE Pszichológia Intézet
revesz.gyorgy@pte.hu

Alapvetés 1.

„A tehetségesség a **teljesítmény** vagy a **produkció** olyan manifesztációja, amely a tehetség-terület **felső tartomány**ába esik, megelőzve más magasan funkcionáló személyek adott területen mutatott teljesítményét.

A tehetségesség továbbá **fejlődési potenciál**nak is tekinthető, amit később az elért eredménnyel lehet mérni.

A **pszichoszociális változók alapvető szerepet játszanak** a tehetséges megnyilvánulásában, fejlődésében, mégpedig **minden fejlődési szakaszban**.

Mind a kognitív, mind a pszichoszociális tényezők **fejleszthetők, változtathatóak**, ezekkel a tényezőkkel **tervszerűen kell foglalkozni**”

Alapvetés 2.

„A korai tehetség felnőtt kiválóságba való átalakulása az emberi fejlődés egyik leg**lenyűgözőbb** és leg**titokzatosabb** folyamata, amely nagy mértékben függ sok ember keltette **vonzástól**, illetve sok embertől kapott **kezdő lökéstől**, **motívumoktól**, **értékektől** és a szerzett **tapasztalatoktól**, amelyek **legtöbbje azonban kiszámíthatatlan**” (Albert, 1983)

„A gyerekek előmenetelének gyökere minden szempontból **messze az iskolakezdés előtti időkből ered.**” (Freeman 1991, 15.)

Alapvetés 3.: „agy-alapú” tehetséggondozás!

Az "agyalapú" nevelés és a pedagógiai tanácsok idegtudományi kutatásokon alapulnak.

Az egyik legfontosabb felfedezés az agykéreg azon képessége, hogy a tapasztalatok hatására változik.

Ez az agyi plaszticitás.

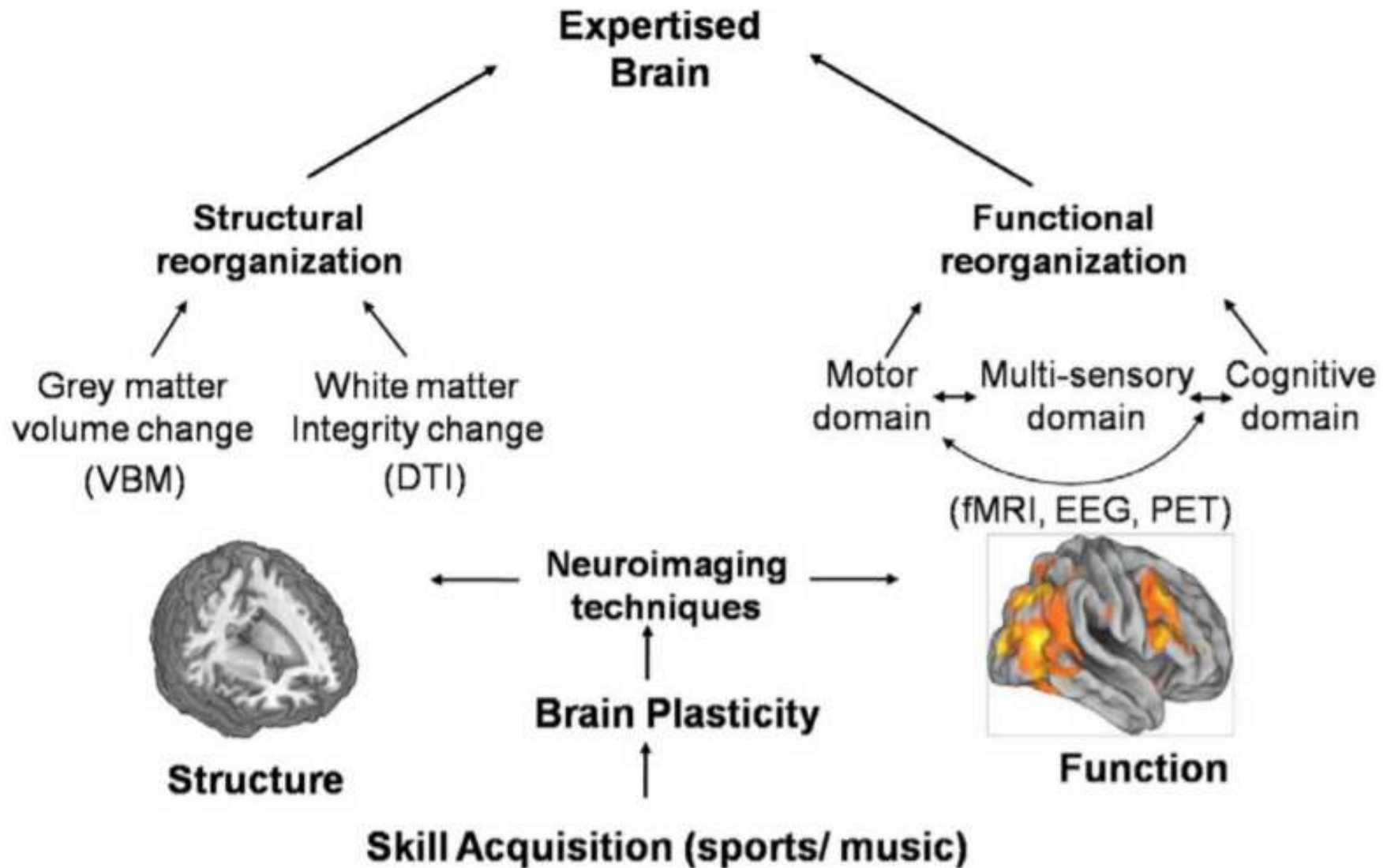

Minden egyes tapasztalattal megváltozik az agykéreg szerkezetileg és funkcionálisan is.

Miller, E.M., and Clinkenbeard, P.R. 2021. *Using Neuroscience Research to Guide Your Parenting: Finding the Signal and Ignoring the Noise*

https://www.nagc.org/sites/default/files/Publication%20PHP/bonuscontent/Signals%20June%202021_0.pdf

Gyakorlás – „szakértőség” – agyi plaszticitás

Az optimális agyfejlődés és tanulás öt fiziológiai előfeltétele

- minőségi alvás,
- megfelelő táplálkozás (a toxinoknak való alacsony kitettség),
- fizikai aktivitás és testmozgás,
- érzelmi és szociális jóllét és biztonság,
- kulturális jóllét, hovatartozás

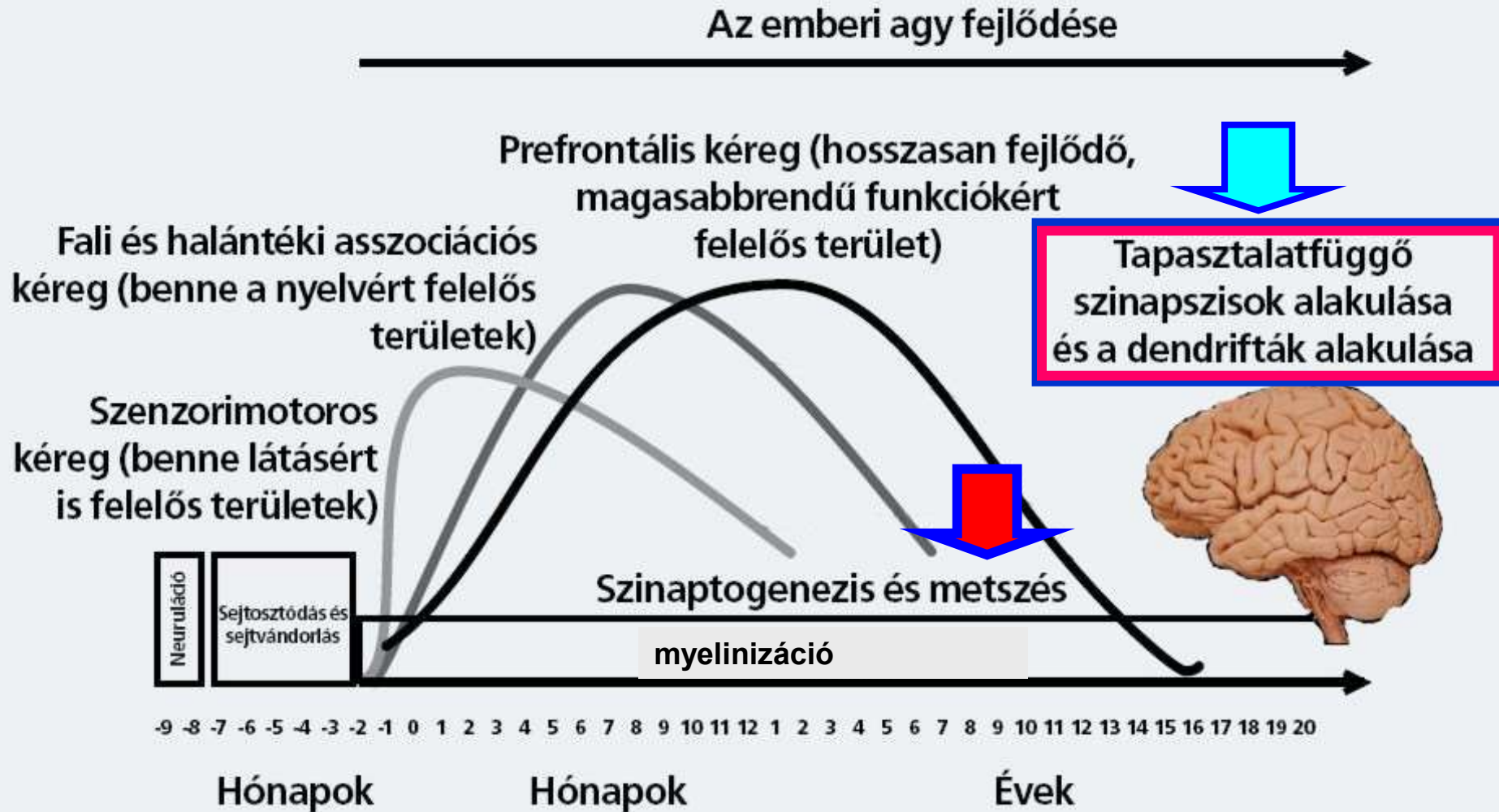
„Agyi játékok”, „agytréning” programokon szerzett készségek idegtudományi kutatások szerint más területekre nem igazán ültethetők át.

Aki sokat játszik Sudokut jobb lesz Sudokuban, de általában nem lesz tőle okosabb.

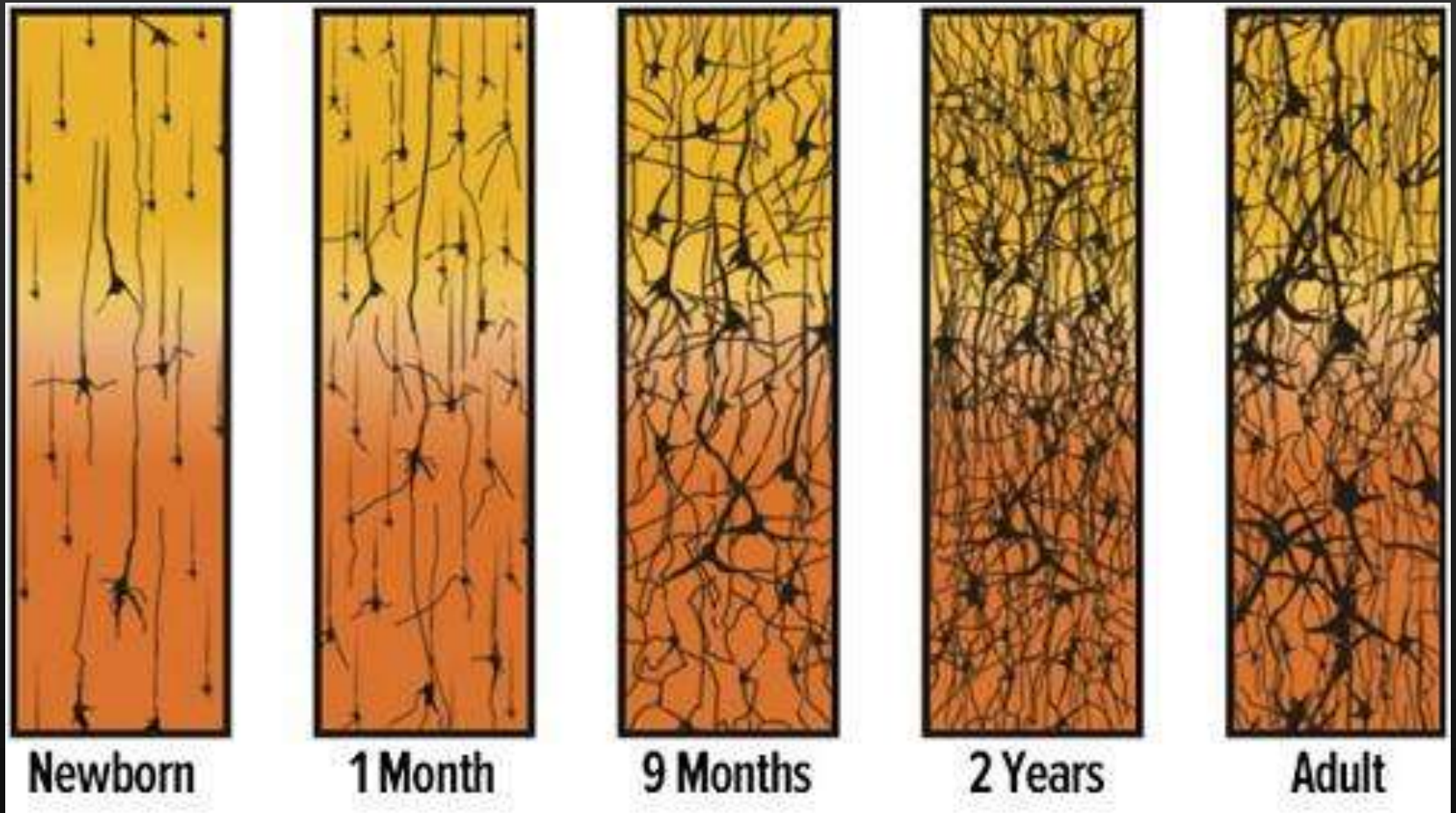

Kutatások szerint a fizikai edzés a legerősebb bizonyíték a kognitív feladatok széleskörű funkcionális javulása tekintetében.

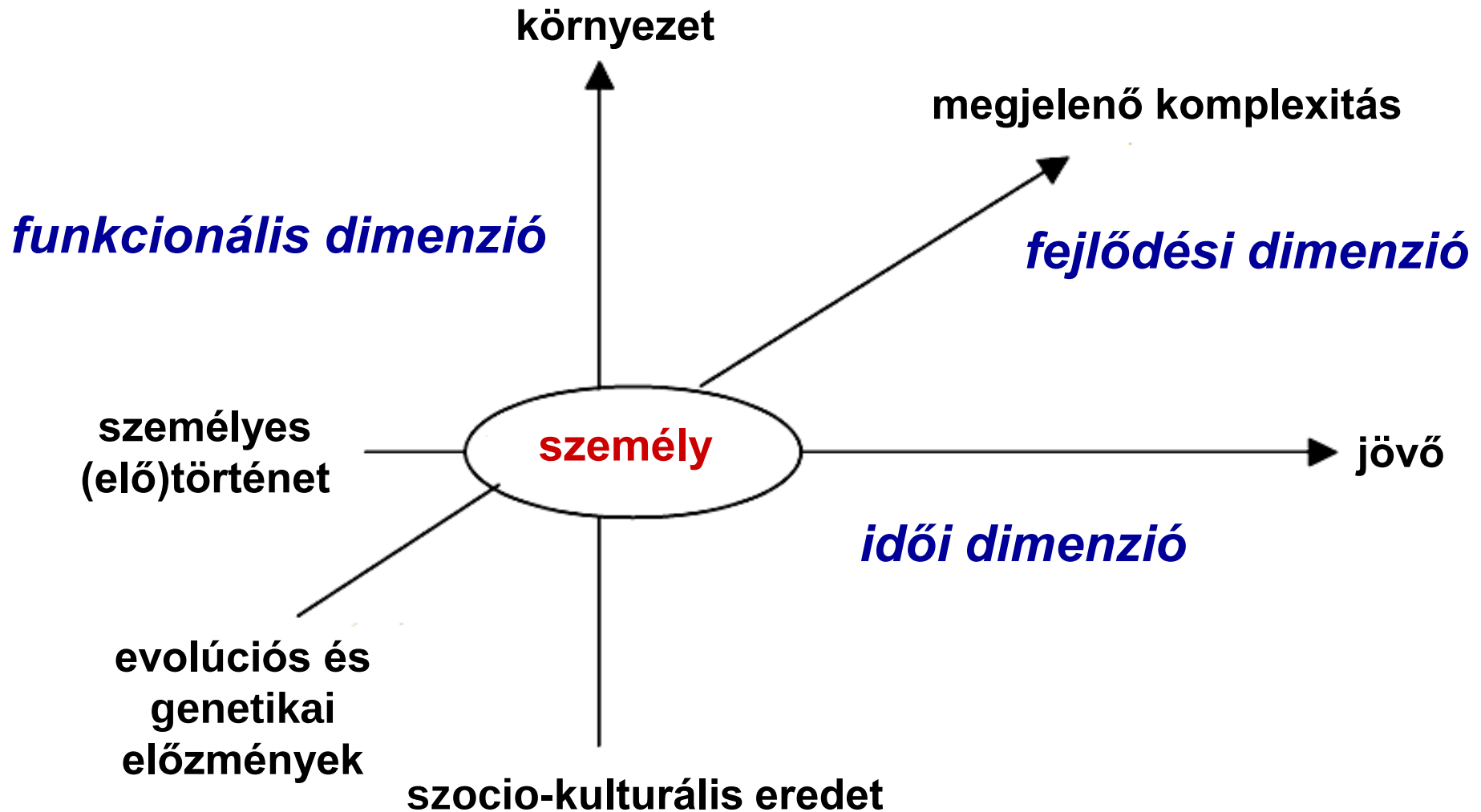
Agyi dendritfák kialakulása: szinaptogenezis és visszametszés

Szinaptikus denzitás

A kibontakozás 3 dimenziója

A kibontakozás 3 dimenziója

- 1. Funkcionális:** célok & eszközök, amiket az egyén elérne, és szükségesek az eléréshez.
- 2. Temporális:** az idő, ami a célok eléréséhez szükséges.
- 3. Fejlődési:** az első kettő kölcsönhatásából születő, egy életen át tartó fejlődési ívívások keresése.

Mire van szüksége egy tehetséges gyermeknek?

LEHETŐSÉG

- Önálló, önirányított tanulásra,
- Tapasztalatcserére,
- Hatékony tanulási technikára,
- Magasabb kognitív szintű munkára

} *Kognitív*

BÁTORÍTÁS

- Elmélkedésre,
- Kérdésfeltevésre,
- Kockázatvállalásra

} *Affektív*

SEGÍTSÉGNYÚJTÁS

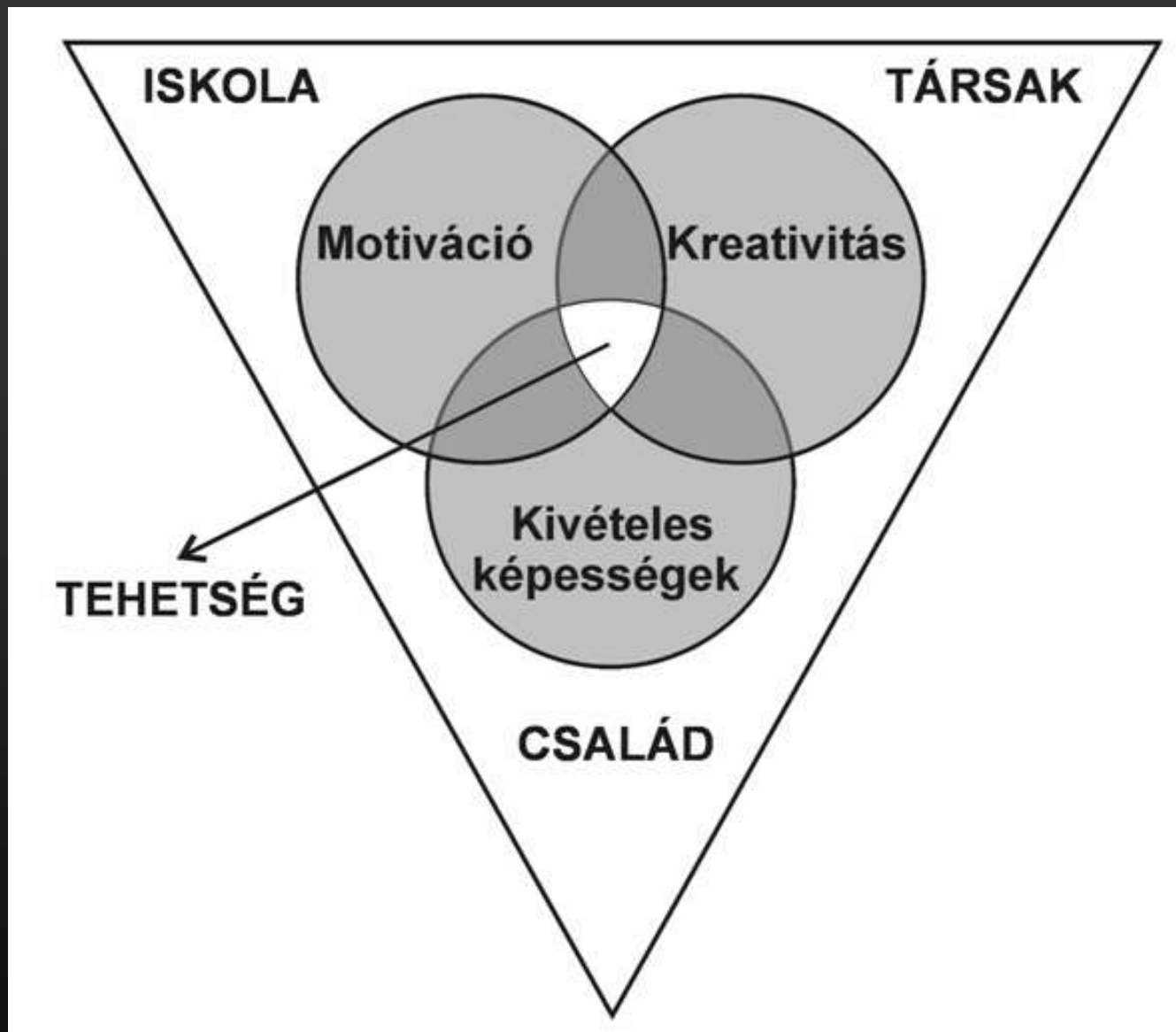
- Együttműködésben és
tiszteletadásban,
- Önellfogadásban,
- Érdekérvényesítésben
- Vezetői szerep felvállalásában

} *Szociális*

Iskolai eredmények környezeti összetevői

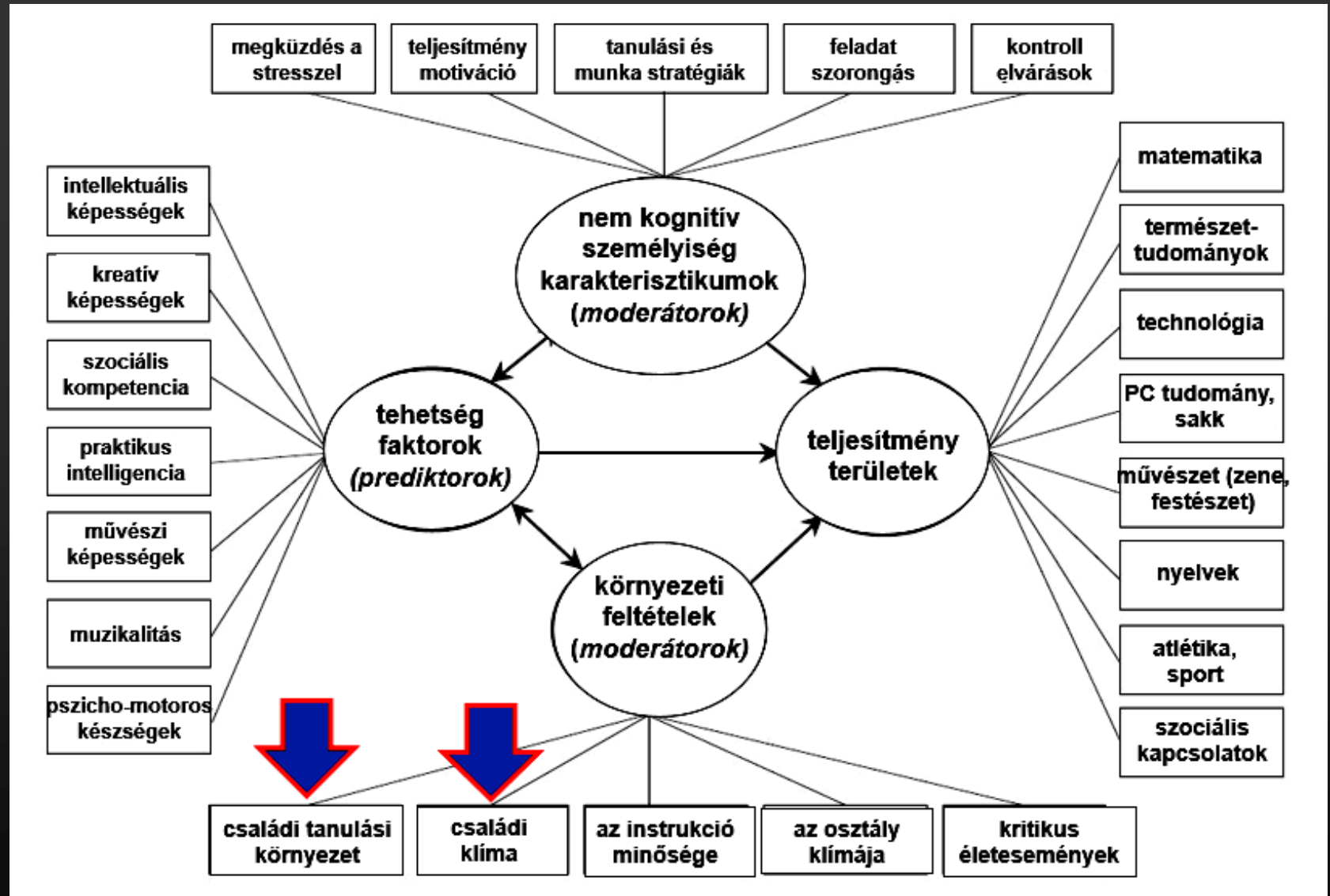

Epstein, J. L. (1987). Toward a theory of family-school connections: Teacher practices and parent involvement. In K. Hurrelmann, F.-X. Kaufmann, & F. Lösel (Eds.), *Social intervention: Potential and constraints* (pp. 121–136). Walter De Gruyter.

Mönks tehetség modellje

A tehetség kibontakozása. A München-modell

Heller, K. A., Neville J., Schofield, N. J. (2008). Identification and Nurturing the Gifted from an International Perspective. In Pfeiffer, S. I. (Ed.), *Handbook of Giftedness in Children*. New York: Springer, 93–115.

A család

- „a sikeres személyiségfejlődés és a pszichés egészséghez szükséges protektív, védelmet nyújtó, meghitt kapcsolatok elengedhetetlen menedéke” (Rutter, 1979.)

Sir Michael Rutter

Szülői képességek

- **állandóság** és következetesség, **védelem** és **határok** kijelölése,
- **biztonság** és a veszélyek elkerülésének biztosítása,
- **emocionális gondoskodás**, melegség és együttműködés,
- ösztönzés és **érzelmi interakciók**,
- alapvető fizikai és **pszichés gondoskodás**,
- a **növekedés** és fejlődés elősegítése,
- **elfogadás**, rendelkezésre állás és **elérhetőség**.
- ... ..

Szülők számos üzenetet küldenek a gyermekeknek szavakkal és tettekkel, melyek értékeiket közvetítik

Ezek döntő fontosságúak a gyermekek teljesítménye szempontjából!

- 1. A kemény munka, a kitartás, a magas szintű teljesítmény értéke - pl. az erőfeszítés számít, az értelmes munka fontos, a kitartás a siker kulcsa...**
- 2. Az oktatás fontossága - pl.: szerezz annyi tudást, amennyit csak tudsz, az oktatás gazdasági sikerhez vezet, az oktatás jobb emberré tesz, az oktatás akkor is értékes, ha nem vezet anyagi jutalomhoz, az oktatás út egy jobb élethez...**

**3. Önhatékonyság, események feletti kontroll - pl.:
irányíthatod az eseményeket, a saját sorsodat, te határozod
meg az életed irányát, le tudod győzni az akadályokat stb.**

**4. Hátrányos helyzetű gyerekek képességeiről, a
tehetségfejlesztés lehetőségeiről.**

**5. A közösségben való részvétel, az önkéntesség, a szolgálat
fontossága.**

**6. Az aktív szabadidős tevékenységek fontossága - pl.
sportolás, hobbi.**

... ..

I. Az anya-gyermek kapcsolat - *kötődés*

- Bio-szociális szükséglet
- Közvetlen túlélést biztosítja
- **Az egészséges személyiségfejlődéshez elengedhetetlenül fontos**

„hogy mentálisan egészségesen nőjön fel, a csecsemőnek és a gyermeknek **meleg, intim és folytonos kapcsolatban** kell élnie anyjával – vagy egy állandó póttanyával - olyan kapcsolatban, amelyben **mindkettőjük** élvezetet és **elégedettséget talál.**”
(Bowlby)

Kötődés és a kognitív készségek összefüggései 1.

A kötődés mutatói:

- a gyermek explorációs viselkedése,
- a szülő instrukciója,
- a gyermek szociális kapcsolatai,
- gyermek feladathelyzetben mutatott viselkedése.

Bizonytalanul kötődő gyerekek kevésbé vizsgálgatják környezetüket, ehhez alacsonyabb szintű anyai útbaigazítás társul, kevésbé támogató a társas környezet, **szegényesebb a helyzetkezelő készségük,** mint a biztonságosan kötődő gyerekeknek.

Anya-gyermek kapcsolat és kognitív képességek: *mi az, ami közvetít?*

Measure	1	2	5	6
1. Anyai segítségnyújtás minősége	–	.21**	.12**	.10*
2. Szülői ösztönzés az iskolára	.33**	–	.24**	.33**
3. Closeness with teacher	.11**	.37**	.16**	.13**
4. Konfliktusok a tanárokkal	–.21**	–.39**	–.38**	–.40**
5. Társas kedveltség	.17**	.29**	–	.54**
6. Iskolai együttműködés	.19**	.36**	.55**	–
7. Viselkedéskontroll	.17**	.19**	.19**	.27**
8. Azonnali célelérés késleltetése	.25**	.26**	.18**	.26**

Kötődés és a kognitív készségek összefüggései 2.

Az ún. **kötődés-tanítási hipotézis** szerint ha a szülő(k) jobban hangolódnak gyermekeikre a biztonságosan kötődő gyermekek **jobbak a kognitív tesztekben (is)**.

A korai biztonságos **anya-gyermek kapcsolat**, az anyai támogatás megfigyelhető a **harmadik, negyedik osztályos iskolai teljesítményben**;

 jobban ösztönzik gyermekeik iskolai sikereit.

Kötődés és a kognitív készségek összefüggései 3.

Biztonságosan kötődő gyerekek **figyelmi, nyelvi, pszichomotoros**, továbbá **metakognitív készségei** jobbak, mint a bizonytalan kötődésű gyerekéi.

A gyermek **előtörténete**, - pszicho-szociális környezete - beleértve a korai kötődési tapasztalatokat is - **jó prediktora a későbbi iskolai matematika tantárgy eredményeinek első és hatodik osztályban.**

Kötődés és a kognitív készségek összefüggései 4.

Ambivalens kötődésű gyerekek alacsonyabb szintű kommunikációs készséget mutatnak, **tartós figyelmük szegényesebb** a strukturált és feszültségekkel telt feladathelyzetekben.

A gondozóhoz fűződő ambivalens kapcsolat akadályozza más személyekhez fűződő vagy tárgyra irányuló figyelmüket is.

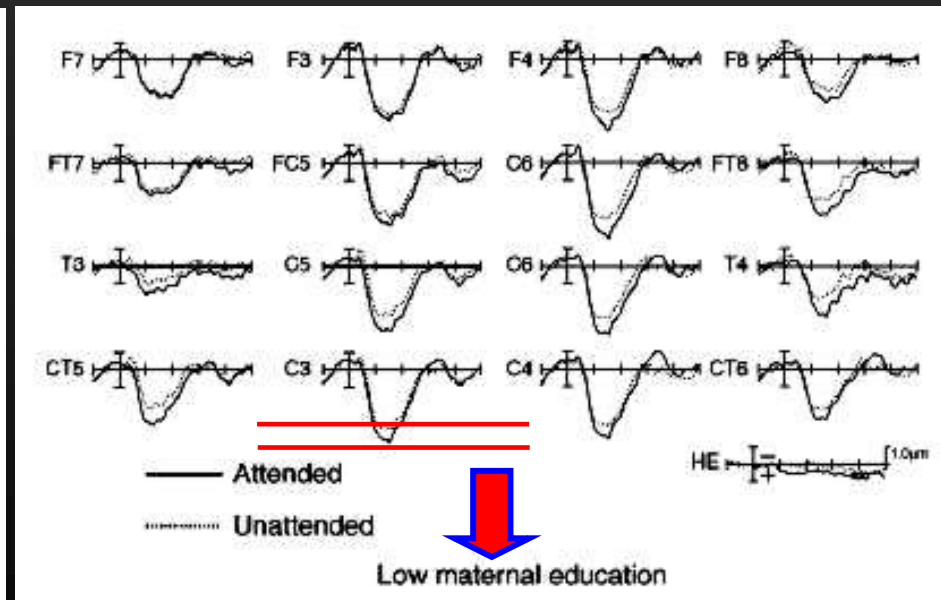
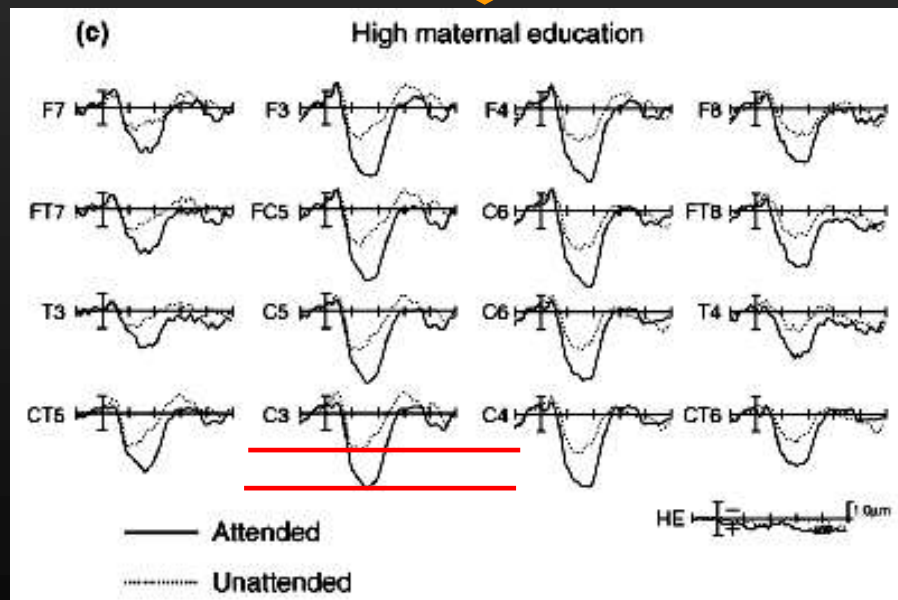
Bizonytalanul kötődő, ambivalens és a dezorganizált kötődésű gyerekek figyelmi teljesítménye általában alacsonyabb szintű.

Anyai iskolázottság és neurokognitív fejlődés

A koragyermekkori szociális helyzet (SES) jelentős hatást gyakorol a neurokognitív fejlődésre – **figyelem, memória (késleltetett felidézés), végrehajtó funkciók, nyelvi fejlődés funkcióiban.**

Anyai iskolázottság – figyelt és nem figyelt ingerekre adott kiváltott válasz

Egy elhanyagolt terület: az apagyermek kapcsolat

DIAMOND (1994) szerint az apák szerepe a saját fiúk életében a születésüktől a halálukig tart.

Lamb (és mtsai1987) a gyermek nevelésébe aktívan involválódó apa három fő isméréve:

- 1. apai elkötelezettség** - közvetlen személyes interakció a gyermekkel, mely magában foglalja a gondviselés, játék, kikapcsolódás és tanítás tevékenységeit;
- 2. elérhetőség/hozzáférhetőség** - az apa olyan pozíciója, mely lehetővé teszi a gyermek számára az apával való interakció létrehozását, ha arra szükség lenne;
- 3. felelősségvállalás** a gyermek gondozásáért - tervek kialakítása és cselekvések végrehajtása a gyermek ellátása érdekében.

Easterbrooks és Goldberg (1984): az apák viselkedése erőteljes hatással van a gyermekek **problémamegoldó képességére**:

az anyák viselkedése jobban befolyásolja a babák kötődését,

az apai involváció segített abban, hogy a kötődés biztonságos legyen.

A gyermekek édesapjukkal folytatott kommunikációjuk során:

- **többet beszélnek,**
- **változatosabb szókészletet használnak,**
- **többször szolgálnak magyarázattal (az apák kezdeményezésére) és**
- **hosszabban fejezik ki magukat.**

Ez bizonyíték lehet arra a hipotézisre, hogy az apák nyelvi hidat képeznek a gyermek és a külvilág között.

Az apák bevonódása pozitív hatással van a gyermekek (elsősorban a fiúk) **kognitív fejlődésére**.

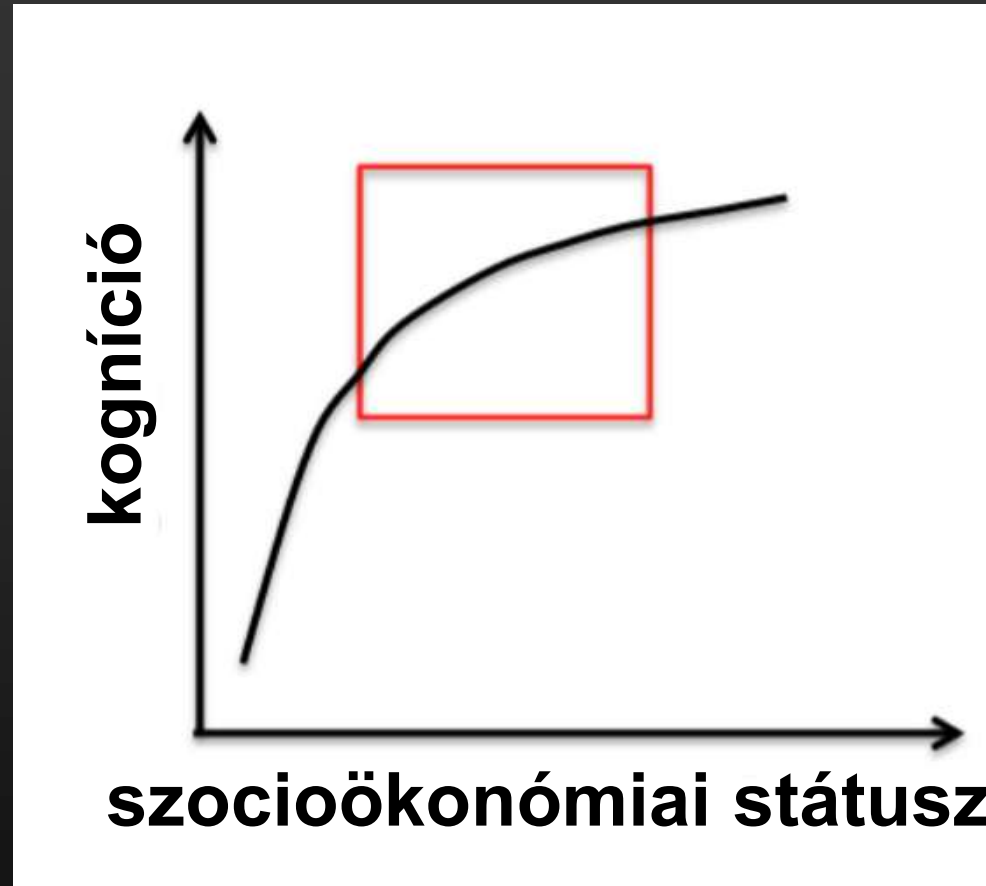
Gyermekek iskolai karrierjét elősegíti az apai jelenlét, a magasan involválódó apák gyermekei **nagyobb mértékű belső kontrollt** tulajdonítanak maguknak, **magasabb az önbecsülésük**.

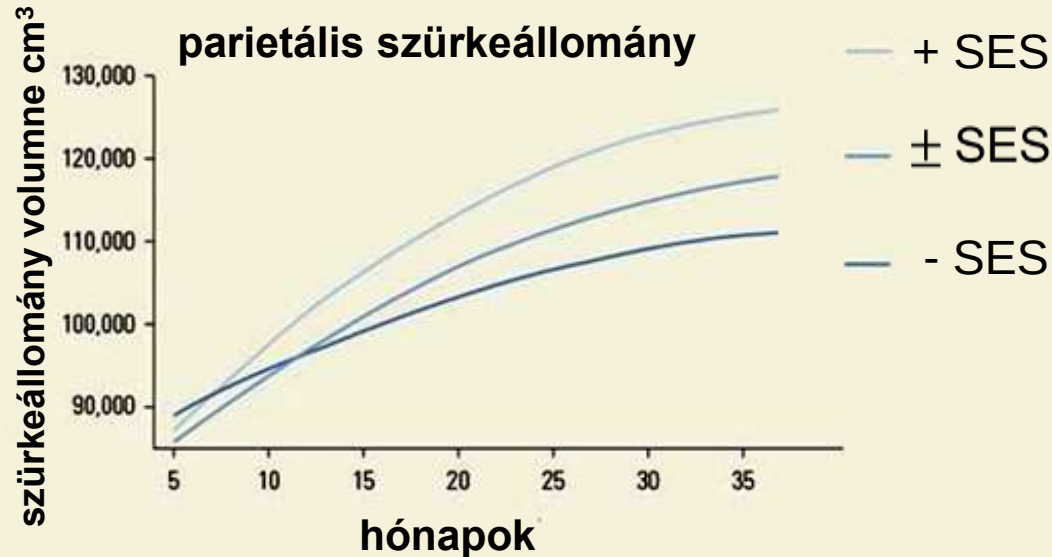
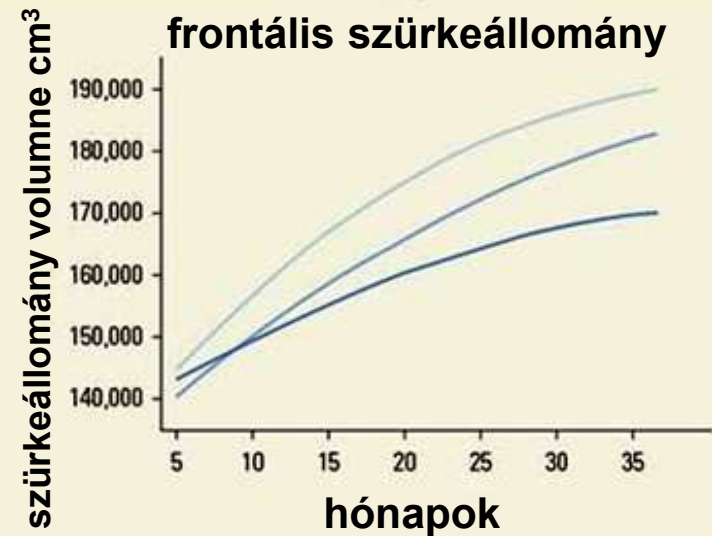
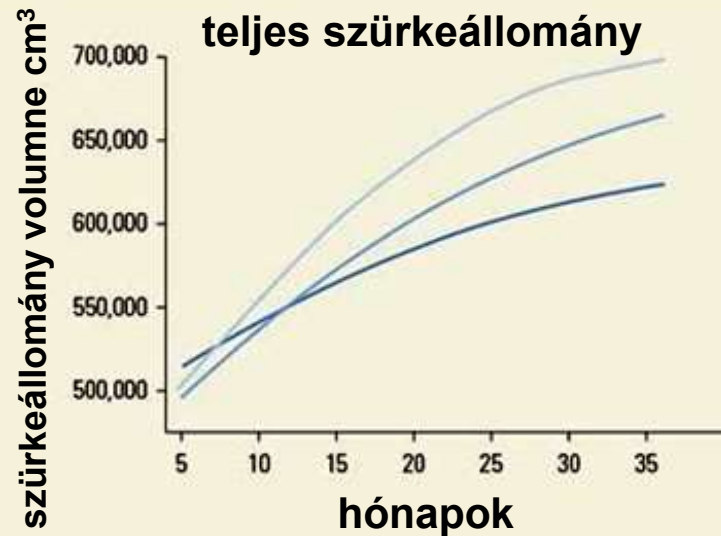
Ha az apa fokozottabb mértékben részt vesz a nevelésben, az ilyen apák gyermeke:

- az apa saját végzettségétől függetlenül jobb esélye van a **felsőfokú végzettség** elérésére;
- **kevésbé hajlamos erőszakra**, bűnözésre és bármiféle összetűzésre a törvénnyel;
- pozitív tulajdonságokkal rendelkezik, mint **empátia, önbizalom, önkontrol, szociális kompetenciák**;
- **rugalmas, alkalmazkodó** és kevésbé élnek benne nemekkel kapcsolatos sztereotípiák;
- nagy valószínűséggel **aktív és pozitív szerepet** fognak betölteni majd a saját gyerekeik nevelésében.

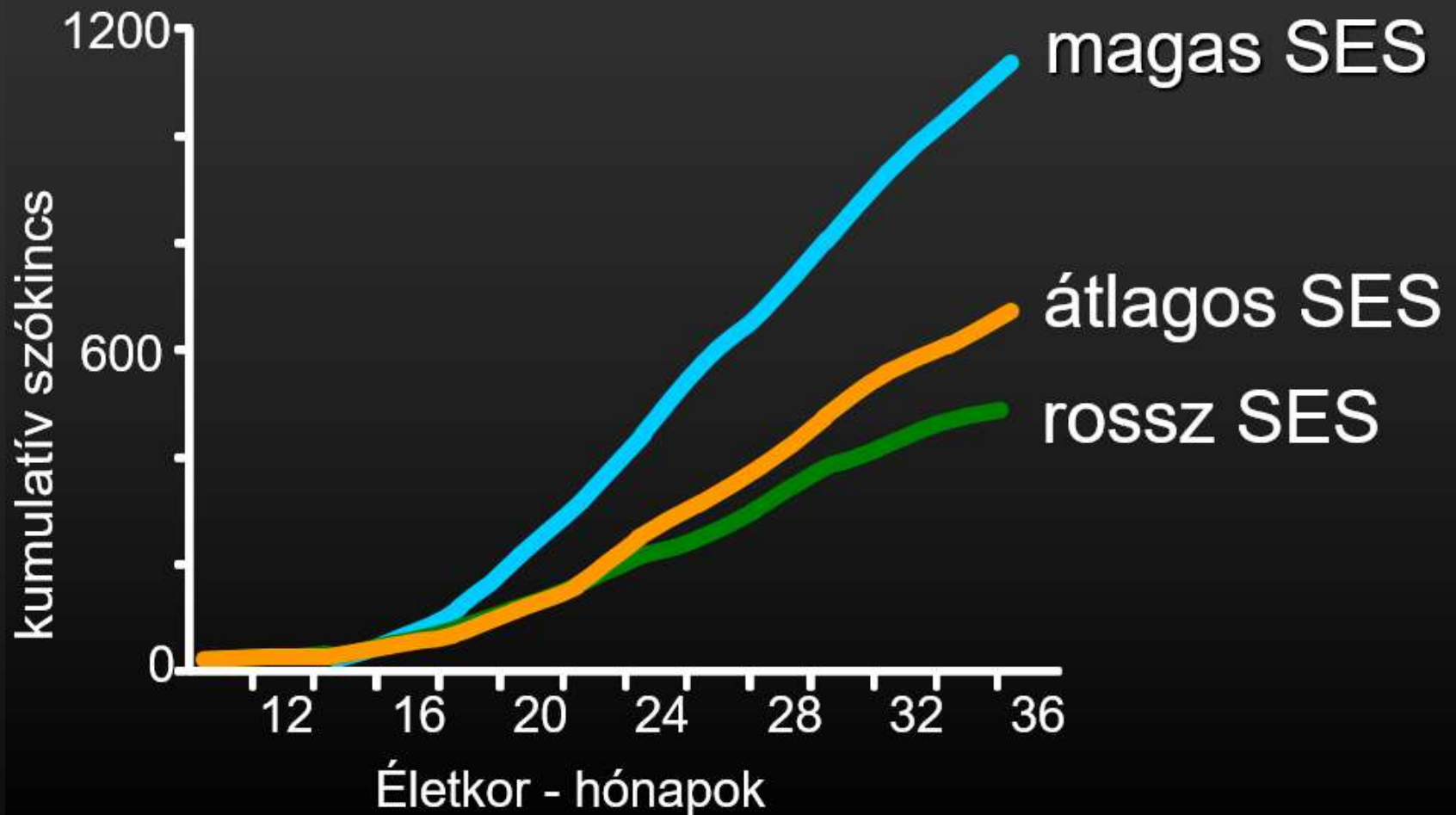
Szocioökonómiai státusz - megismerés

Kérgi szürkeállomány volumen a SES függvényében

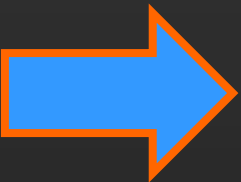

Szókincs - SES

A korai, erősen SES-függő nyelvi környezet kritikus meghatározója a későbbi nyelvi fejlődésnek

1. A nyelvi bemenet mennyisége

 4 éves korra egy alacsony SES családban élő gyermek **30 millióval szóval kevesebbet hall**, mint egy magas SES családban élő jóval kisebb szókincs!

Ezt később 2 évtől serdülőkorig terjedő mintán megerősítették.

2. A nyelvi bemenet minősége

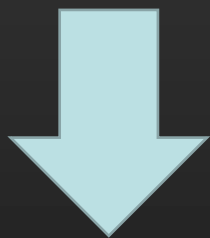
Az anyai beszédben **a különböző szavak száma**, a **mondathossz** a **mondatszerkezet bonyolultsága** 2 éves korig jól bejósolja a nyelvi produkciót.

Az alacsony SES-szintű családokban a szülő-gyermek interakció során inkább **utasítják** a gyermekeket, a magasabb SES-háttérrel rendelkező családokban a szülő-gyermek interakció inkább **társalgási** jellegű volt. Valószínűleg ezek az okai annak, hogy az alacsonyabb SES-ből származó gyermekek miért teljesítenek rosszabbul a standardizált szókincsvizsgálatokon.

A vizsgálat kimutatta, hogy a gyermek szókincsének mérete a tapasztalatokon alapulhat, és nem feltétlenül egy veleszületett nyelvtanulási nehézségre vezethető vissza.

Laboratóriumi és iskolai kutatások igazolják, hogy pl. a **végrehajtó funkciók képességei tréninggel fejleszthetők.** (Végrehajtó funkciók pl. a releváns információkra való összpontosítás és a lényegtelenek figyelmen kívül hagyásának képessége stb.)

Id. Csibész-túra!!!

Egy **tehetségprogram-stratégia:** minden gyermek számára már korai életkorban magas szintű, **nyílt végű gondolkodási készségekkel kapcsolatos programok és tevékenységek** kínálata, azoknak is akik még nem rendelkeznek az életkoruknak megfelelő készségekkel.

Összefoglalás: korai tapasztalatok → diploma

TABLE 10.1. Correlations between Child Experience and Adaptation across Time and Highest Educational Attainment (23 Years) (N = 126)

Variable	Highest educational attainment
Korai gondozási tapasztalatok (6–42 months)	.32***
Az otthoni környezet minősége (30 months)	.30***
A gyermek kitartása (42 months)	.30***
Child Enthusiasm rating (42 months)	.27**
A gyermek együttműködése (42 months)	.29***
A gyermek érzelmi egészsége (grades 1–3, 6)	.46***
A gyermek társas hatékonysága (grades 1–3, 6)	.42***
TRF Behavior problem (grades 1–3, 6)	–.38***
WISC-R IQ (grade 3)	.33***
A gyermek teljesítményének szülői elvárása (grade 1)	.39***
Szülő-gyermek együttműködés (13 years)	.48***
Overall adaptation (19 years)	.61***

* $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$

Jó gyakorlat a nyitott tehetségfejlesztő foglalkozások szervezése szülők, családtagok részére

1. A **szülők bevonása** a gazdagító programok vezetésébe.
2. A tehetségprogramokban zajló, a gyermekek által teljesített **projektek közös lezárása** a szülők meghívásával.
3. Hétvégi **közös** (pedagógus–szülő–gyermek) látogatások **külső programokon - színház, múzeum, egyetemi kutatóintézetek** stb.

Jó gyakorlat a nyitott tehetségfejlesztő foglalkozások szervezése szülők, családtagok részére (folyt.)

4. **Nyári tehetséggondozó táborok** szervezése, ahol szülők is részt vehetnek és aktívan közreműködhetnek.
5. Valamely tehetségterületen (intellektuális, művészi, sport, kétféle stb.) **sikeres szülői életpályákat** bemutató foglalkozások szervezése diákoknak.

Köszönöm megtisztelő figyelmüket!

